

2006 Joint Council/ Commission Report

National contribution of Estonia

Member States contributions are kindly requested to be sent to Simon.jones@cec.eu.int / Luce.pepin@cec.eu.int by 30 April 2005.

1. SISSEJUHATUS: RIIKLIKE POLIITIKATE JA LISSABONI STRATEEGIA ARENG (2 LK)

Eesti hariduspoliitika ja strateegiliste arengukavade väljatöötamisel arvestatakse nii Euroopa Liidu 2000. aastal algatatud Lissaboni strateegia kui ka Kopenhaageni ja Bologna protsesside põhimõtete, eesmärkide ja mõõdikutega, võttes nende kohandamisel arvesse Eesti haridussüsteemi olukorda ja arenguprioriteete.

2003. aastal valmis Eestis valitsuse eestvõttel ideedokumendi „Eesti Edu 2014” (EE2014) esimene tööversioon. Selle eesmärgiks oli luua rahvuslikke eesmärke koondav strateegia, et kujundada Eestist maailmas konkurentsivõimeline teadmispõhine ühiskond ning ühtlasi vastata Lissaboni protsessi väljakutsetele. Käivitatud siseriiklik debatt teadmispõhise ühiskonna väljaarendamisest ning Wim Kok'i raportis antud hinnang Lissaboni protsessile ajendasid peaministrit 2004.a sügisel moodustama ministeeriumidevahelist töörühma EE2014 edasiarendamiseks ja sellele järgnevas aruteluks. Eesti Edu 2014 aitab kujundada visiooni Eesti riigi konkurentsivõime tõstmisest lähimal kümnendil, lähtudes majandusliku heaolu ja tööhõive ning inimeste turvatunde kasvust. Eesmärgiks seatakse kahekordistada 2014. aastaks reaalse sisemajanduse koguprodukt (SKP) ning suurendada tööhõivet 70 protsendini tööealisest elanikkonnast. Strateegia keskmeks on Eesti inimene ja tema ees seisvad väljakutsed.

Ministeeriumidevaheline töörühm on ühe võtmevaldkonnana riigi konkurentsivõime tõstmisel toonud välja Eesti haridussüsteemi ning vajaduse selle ümberkorralduseks viisil, mis toetaks loovuse arendamist ning õppimis- ja ümberõppimisvõime säilimist kogu aktiivse tööea vältel. Dokumendis „Eesti Edu 2014“ määratletakse mitmed indikaatorid, mille abil tuleks Eesti arengut pikaajaliste eesmärkide suunas liikumisel mõõta, sealhulgas:

- Eesti õpilaste tulemused rahvusvahelistes võrdlusuuringutes¹ asetuvad pingerea esimese kolmandiku hulka.
- Täiendkoolituskursustel osalenud töötajate osakaal kursusi korraldanud ettevõtetes on vähemalt 40%.
- Tehnika ja tehnoloogia erialade lõpetajate suhtarv kõrghariduses on Euroopa Liidu keskmisel tasemel².
- Põhikooli kolmanda astme ja gümnaasiumiastme õpilastest 20% on kaasatud loodus- ja tehnikavaldkonna huvialaharidusse.
- Kõik Eesti doktorandid, 5% magistrantidest ja 3% esimese astme tudengitest³ saavad toetust vähemalt üheks semestriks välisülikoolis õppimiseks.

¹ TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*) – mõõdetakse õpilaste saavutusi matemaatikas ja loodusainetes 4. ja 8. klassis ning kogutakse infot õppekava kohta, seostades tulemusi koolimatemaatika ja loodusainete sisu ja protsessidega. PISA (*Programme for International Student Assessment*) – mõõdetakse 15-aastaste õpilaste teadmisi-oskusi kohustusliku hariduse lõpul ning antakse hinnang igapäevaelu pädevustele, mis on eluliselt vajalikud koolist lahkudes.

² ISCED-5 järgi

- Eesti kõrgkoolides on 3000 välisüliõpilast. Doktoriõppes on välismaalaste suhtarv 10%, korralisel kohal töötavaist õppejõududest 3% on välismaalased.
- 25–64-aastaste osalemise määr täiskasvanuhariduses on vähemalt 12,5%.

„Eesti edu 2014“ on avatud dokument, mida on võimalik uuendada iga paari aasta tagant. See on aluseks eelarve- ja valdkondlikele strateegiatele ning Vabariigi Valitsuse iga-aastastele tööplaanidele, mille raames määratakse ka konkreetsed tegevused ja rahastamise mahud. Eesti panus Lissaboni protsessi on oma konkreetse tegevuskava loomine, mis kinnistuks ja saaks oma elujõu ühiskondliku debati käigus.

2004. aastal alustati Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) eestvõttel mitmete valdkondlike strateegiate ettevalmistamist, mis on plaanis 2005. a valitsuses kinnitada: Üldharidussüsteemi arengukava, Kõrgharidusstrateegia aastateks 2005-2013, Teadus- ja arendustegevuse strateegia aastateks 2006 – 2010, Kutseharidussüsteemi arengukava aastatel 2005 – 2008, Elukestva õppe strateegia 2005 – 2008, Noortevaldkonna strateegia, Arengukava info- ja kommunikatsioonitehnoloogia rakendamiseks üldhariduses aastatel 2006 – 2010. Kõigis neis dokumentides võetakse arvesse ka Lissaboni strateegia põhimõtteid, eesmärgid ja mõõdikuid, kohandades neid lähtuvalt vastava valdkonna olukorrast ja arenguprioriteetidest.

Kutseharidussüsteemi arengukava kujundamisel on silmas peetud kooskõla Kopenhaageni deklaratsiooni ja Maastrichti kommünikeega: kavandatud on kutse kvalifikatsioonisüsteemi arendamine ja harmoniseerimine EL vastavate süsteemidega 2005 – 2006.a.; kvalifikatsioonide rahvusliku võrdluspunkti ja Europassi keskuse loomine 2005.a.; kutsehariduse kvaliteeditagamise süsteemi väljatöötamine ja rakendamine 2006.a.; ainepunktisüsteemi kehtestamine 2006.a.; varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise süsteemi rakendamine 2007.a.

Bologna deklaratsiooni põhimõtteid rakendati Eestis kiiresti. Uuele õppeastmete süsteemile mindi üle 2002/03. õa peale ülikooliseaduse ja sellega seonduvate teiste seaduste täiendamist Riigikogus 2002.a juunis. Samaaegselt asuti rakendama ühtset akadeemilise õiendi (*diploma supplement*) vormi. Õiguslikult on tehtud ettevalmistusi selleks, et toimiksid diplomite ja kvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise põhimõtted, mis on omakorda eelduseks isikute vaba liikumise rakendamiseks Euroopa Liidus. Eesti on vastu võtnud välisriigis omandatud kutse kvalifikatsiooni tunnustamise seaduse, mis jõustus 1. jaanuaril 2001.

Haridusotsustuste tegemisel on aasta-aastalt üha olulisemaks muutunud rahvusvaheliste võrdlusuuringute (eriti OECD uuringute) andmestik. 2004. a ühines Eesti PISA-võrdlusuuringuga, alates 2005. a on kavas osaleda OECD õpetajauuringus "Survey of Teachers, Teaching and Learning"

Eesti ei ole hariduse valdkonnas rakendanud eraldi mehhanismi programmi Haridus ja Koolitus 2010 raames seatud eesmärkide rakendamiseks ja tulemuste mõõtmiseks. On olnud hea meel tõdeda, et Eesti jaoks kõige olulisemad valdkonnad on seatud esikohale ka Euroopas ning et meie oma vajadustest lähtuvad eesmärgid kattuvad suuresti Lissaboni strateegia eesmärkidega. Suures osas kattuvad ka siseriiklikes arengukavades ja Euroopa Liidus kokkulepitud mõõdikud.

³ Toetus Euroopa Liidu mobiilsusprogrammist

2. INVESTEERIDES ROHKEM JA EFEKTIIVSEMALT: KESKENDUMINE PRIORITEETIDELE (4 LK)

2.1. Riiklikud prioriteedid haridusreformides ja haridusse investeerimisel

2.1.1. Riiklikud prioriteedid reformide osas

Kõigil haridustasemetel läbiviidavate ja kavandatud reformide ühised eesmärgi on õppe kõrgem kvaliteet, parem kättesaadavus ning ressursside tõhus kasutamine. Rõhuasetused olenevad valdkonniti seni juba ellu viidud muutustest ning teravamatest probleemidest.

Kõigi reformide kavandamisel peame lähiaastatel arvestama paratamatusega, mida toob kaasa haridussüsteemile ja tööjõuturule (lõpuks ka kogu riigile) laste arvu drastiline vähenemine. 2008/2009. õppeaastaks väheneb üldhariduskoolide õpilaste arv 30% võrra, mis avaldab otsest mõju koolivõrgule, õpetajakoolituse riigitellimusele, õpetajate täiendus- ja ümberõppevajadusele, kogu kõrgharidussüsteemile ja edasi tööjõuturule.

Eestis on 2004 ja 2005.a käimas mitmeid reforme, mida täpsemalt kajastatakse järgnevates peatükkides. Selles peatükis markeeritakse olulisemad arenguprioriteedid haridusastmeti ning keskendutakse eeskätt rahastamise ja ressursside efektiivsema kasutamisega seotud muudatustele.

Üldharidussüsteemi arendamise eesmärgiks on seatud kõigile õppijaile võimaluste ja tingimuste loomine hariduse omandamiseks, mis lubab õpinguid jätkata ja elus väärikalt toime tulla. Sellest lähtuvalt on peamised arenguprioriteedid:

1. Rakendada korralduslikke meetmeid, mis soodustavad individuaalset lähenemist ja iga õppuri, sh erivajadustega õppuri arengut.
2. Kaasajastada õpetajaharidus.
3. Seada riikliku õppekava arendusel suurem rõhuasetus üldoskustele ja teadmiste rakendamisele, ainekavade mahu vähendamisele ning nende omavahelisele lõimimisele, koolide valikuvõimaluste suurendamisele.
4. Detsentraliseerida juhtimine, anda koolidele suurem otsustusõigus ja vastutus.
5. Uuendada riikliku järelevalve süsteemi, mis hakkab põhinema kooli enesehindamise ja välishindamise kooskõlal.
6. Muuta koolide rahastamissüsteem uue pearahamudeli rakendamisega läbipaistvamaks, kogu haridusraha (sh investeeringuteks) hakkab liikuma koos lapsega.

Kutsehariduses on aastateks 2005 – 2008 seatud 3 põhieesmärki:

1. Kutseharidus (nii esmaõpe kui täiendus- ja ümberõpe) vastab Eesti majanduse ja tööturu arengu vajadustele
2. Kutseõppe kvaliteedi tõus toob kaasa kutsehariduse maine tõusu, õppijate arvu kasvu ja lõpetajate eduka rakendamise
3. Kutseharidussüsteem kasutab ressursse mõjusalt, toimib koostöös teiste haridusliikide ja –tasemetega ning tagab kutseõppe kättesaadavuse kõigile soovijatele.

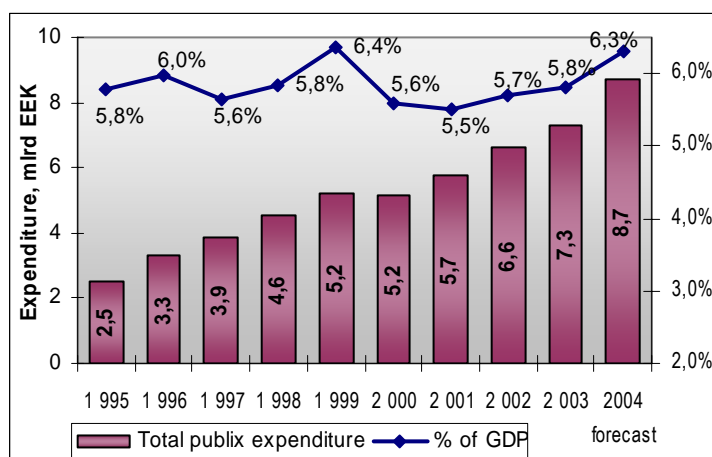
Kõrghariduses seatakse aastani 2013 järgmised strateegilised eesmärgid:

1. Tagada riigi kõrgharidusnõudlusele vastav kõrgkooliõppe maht, ühitades õppurite eelistused ühiskonna vajadusega.
2. Tagada kõrghariduse kvaliteet Põhjamaade ja Euroopa Liiduga võrreldaval tasemel.
3. Osaleda võrdväärse partnerina regionaalses ja üleeuroopalises akadeemilises koostöös.

4. Rahuldada Eesti ühiskonna vajadus kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu järele arvestades Eesti majanduse integreerumist Põhjamaade majandusega, eelisarendades loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogiavaldkondade õpet.
5. Kindlustada eestikeelse kõrghariduse jätkumine ja areng Euroopa avatud haridusruumis.
6. Tagada OECD keskmisega võrreldav rahastamise tase üliõpilase kohta, säilitades ühtlasi ligipääsu kõrgharidusele võrreldavas mahus OECD riikidega.

2.1.2. Eesmärk rohkem ja efektiivsemalt investeerida kui võtmefaktor haridusreformides

Hariduskulude rahastamise kasv avaliku sektori eelarvest on Eestis olnud jätkuvalt üheks prioriteetidest. Rahastamine absoluutarvudes on pidevalt tõusnud (joonis 1). Osakaaluna SKPst on rahastamine viimase 5 aasta jooksul tõusnud 5,6%lt SKPst 5,8%le SKPst 2003 aastal ning prognoositavalt 6,3%le 2004 aastal.

Joonis 1. Avaliku sektori poolt rahastatud hariduskulud miljardites kroonides ja protsendina SKPst (Figure 1. Total public expenditure on education in milliards Estonian kroons and as % of GDP)

Eesti on väike riik, mistõttu kogu haridussüsteemi ülalpidamine on suhteliselt kallim kui suurriigis. Post-sovjetliku pärandina on Eestisse jäänud lagunevad ja planeeringult ebaefektiivsed koolimajad. Demograafiline situatsioon tähendab jätkuvat kooliõpilaste arvu langust. Kõik need tegurid on viinud oluliselt suuremale ressursivajadusele, kui võimaldab Eesti avaliku sektori eelarve ja elatustase. Ressursside olulise piiratuse tõttu on enamuses käimasolevates reformides kõige olulisem küsimus ressursside efektiivsem kasutus.

Kutsehariduses on **koolivõrgu korrastamine** toimunud alates 2001 aastast. 2000.a. 59st HTM haldusalas olnud riigikutseõppeasutusest on alles jäänud 44. Toimunud on nii koolide ühinemised, riigikoolide munitsipaalomandisse andmised kui ka koolide sulgemised (koos õpilaste üleviimisega). 2003/04.õa. läbi viidud põhjaliku uuringu⁴ alusel koostati "Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduse kava aastateks 2005-2008" (*the Vocational Education Institutions' Network Development Plan 2005-2008*), mille valitsus kiitis heaks 2005.a veebruaris. Ümberkorralduste esmane eesmärk on tagada ressursside optimaalne kasutamine ja õppekvaliteedi tõus, kutseõpe koondatakse eelkõige suurematesse piirkondlikesse keskustesse (lähemalt vt pkt. 5). Reformide läbiviimisel on probleemiks osutunud vastuseis mitmete regionaalpoliitiliselt tähtsate koolide ümberkorraldusele, kuigi

⁴ Kutseõppeasutuste võrgu korraldamine lähtuvalt regionaalsest spetsialiseerumisest. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2003.

nende õppe kvaliteet ja arengusuutlikkus on olnud madalam, kui teistes sarnaste õppekavadega koolides.

Muudatustena **kutsehariduse rahastamisel** on kavandatud arvestada senisest paremini kutseõppe kulukust erinevates õppekavarühmades ning tagada üldharidusega võrreldes õppekohtade maksumuse 1,5-kordne diferents (praegu on õppekohtade maksumused praktiliselt võrdsed ning ei arvesta kutsehariduse kõrgemat kapitalimahukust ning kõrgemaid tegevuskulusid).

Käimasoleva **üldharidusreformi** üheks tähtsamaks osaks on **rahastamissüsteemi muutmine**. Senistelt riigieelarve rahade jaotamisel kasutatud kohalike omavalitsuste koefitsientide süsteemilt minnakse üle ühtsele pearaha mudelile⁵, kus kogu haridusraha liigub n.ö. lapsega kaasas. Erivajadustega õpilastele kehtestatakse mitu korda kõrgemad pearaha koefitsiendid, mis tagavad koolide huvi integreerida neid tavakooli.

Uus rahastamissüsteem (töötati välja 2004.a.) delegeerib kooli ja omavalitsuse tasandile senisest suurema otsustuspädevuse. Seadusemuudatuste tegemist on takistanud parlamendivaidlused selle üle, kas kohalikele omavalitsustele peaks jääma kaasrahastamise kohustus ning kas käsitada erakoole munitsipaalkoolidega võrdsetel alustel

Kõrghariduse massistumine järgib Euroopa üldisi trende ning **kulutused kõrghariduses** on kasvanud kiiremas tempos kui riigipoolse rahastamise kasv. Eestit iseloomustab suur erakõrghariduse osakaal (vt ka p. 2.2.3). Rahastamise kasvu kavandades seatakse eesmärgiks erasektori panuse suurendamine. Kõrghariduskulude planeerimisel seatakse eesmärgiks saavutada aastaks 2013 avaliku ja erarahastamise summas ühe üliõpilase kohta OECD maade keskmine suhteline rahastamise tase üliõpilase kohta, säilitades ühtlasi ligipääsu kõrgharidusele võrreldavas mahus OECD riikidega.

Kõrgharidusstrateegia ühe osana analüüsitakse läbi rahastamismudelite erinevaid alternatiive, sh õppelaenu- ja õppetootuste põhise mudeli rakendamise võimalusi Eestis. Eesmärk on tõsta sotsiaalset mobiilsust, tagamaks kõikide võimekate noorte ligipääsu kõrgharidusele.

Alates 2002. aastast on Eestis juurutatud väljundipõhist rahastamismudelit, kus riik tellib erineva kõrghariduse astme õppe lõpetajaid ja rahastab kõrgharidust nende arvust lähtudes. Arvestades rahvastiku arvu langustrendi ja elukestva õppe eesmärgi, muutuvad lähitulevikus kõrgharidusasutuste rollid ja ülesanded. Jätkusuutlikkuse tagamiseks on otstarbekas üle minna pikemaajalistele ja senisest paindlikematele lepingutele.

EL rahastamine on olnud oluline faktor kutsehariduse reformide läbiviimisel. ERDFi meetme 4.3 vahenditest on plaanitud esimesel programmeerimisperioodil (2004-2006) kaasajastada ning arendada 10 kutseõppeasutuse õppebaase kokku 377 miljoni krooni eest. ESFi meede 1.1 vahendite abil on planeeritud kutsehariduse riiklike õppekavade väljatöötamine, e-õppe arendamine e-Kutsekooli konsortsiumi poolt, kvaliteedijuhtimise arendamine koolides, kvaliteedikindlustussüsteemi arendamine, uute õppekavade arendamine ning avamine ja palju muud.

Kõrgharidussektoris on ERDFi meetme 4.3 vahenditest toetatud rakenduskõrgharidusõpet pakkuvate kõrgharidusasutuste infrastruktuuri ning õppemateriaalse baasi arengut. ESF meede

⁵ Rahastamine koosneb pearahast ja baasrahast. Pearaha peab tagama efektiivsele mudelkoolile toimetuleku ja investeerimissuutlikkuse. Pearaha arvutatakse koolipõhiselt ja eraldatakse koolipidajale, kes otsustab eraldatud vahendite jaotuse koolide vahel. Pearaha finantseerivad riik ja kohalik omavalitsus üheskoos. Pearahale lisandub vajadusel baasraha, mis on suunatud regionaalselt optimaalse koolivõrgu tagamiseks.

1.1 vahendite abil toetatakse eelkõige õppe- ja teadustöö kvaliteedi tõusule ning innovatsioonile suunatud projekte, sh tippspetsialistide rakendamist teadus- ja arendustöös.

2.2. Eesti ja EL eesmärkide kokkukõlavus

2.2.1. Reformid haridusstruktuuris

Lisaks punktis 2.1 kirjeldatud olulistele reformidele toimuvad või on lähiajaks kavandatud veel mitmed olulised struktuursed muutused.

2005.a. kavandatakse ümber korraldada **õppeasutuste riikliku järelevalve** (*state supervision*) **süsteem**, kehtestades õppeasutuse sise- (*internal evaluation*) ja välishindamise (*external evaluation*). Muudatuste eesmärgiks on luua ühtne, läbipaistev ja selgetel kriteeriumidel põhinev õppeasutuste hindamissüsteem, kus sisehindamisel põhinev välishindamine ning riiklik ja teenistuslik järelevalve toetavad õppeasutuste kvaliteetsset ja õiguspärast tegevust. Teave õppeasutuse tegevuse kohta muutub avalikkusele kättesaadavaks. Uuendused toovad kaasa hindamise kvaliteedi tõusu ja ressursside kokkuhoiu. Suure osa hindamisest saavad läbi viia koolid ise ning sellega seoses väheneb vajalike inspektorite arv.

Üldhariduskoolide investeringute rahastamisel on 2005. aastast rakendusel süsteem, kus koolil on koolihoonete kiiremaks korrastamiseks võimalik võtta laenu Riigi Kinnisvara AS-lt. Laenumakseteks on pearahasse (vt p. 2.1.2.) lisatud investeringukomponent. Seni toimus üldhariduskoolidesse investeerimine iga-aastase riikliku investeringute programmi (RIP) raames, sõltudes sageli poliitilistest otsustest.

Eestis on probleemiks, et väikesed gümnaasiumid on õppekvaliteedilt ebaühtlased ja ei suuda tagada õpilastele valikuvõimalusi. Koolivõrgu ümberkorraldusteks, sh **põhikooli ja gümnaasiumiosa lahutamise** võimalike variantide leidmiseks, viiakse läbi maakondlikke pilootprojekte.

Vähekindlustatud ja raske sotsiaalse taustaga perede lastele on 2002.a ellu kutsutud **õpilaskodude programm**, et kindlustada neid nädala vältel heade õpi- ja elutingimistega. 2004. a. jõuti riigi poolt kindlustatud õpilaskodu koht tagada 0,2%-le põhikooli õpilastest. **Tasuta koolilõuna** on tagatud kõikidele 1.- 4. klassi õpilastele, plaanis on laiendada seda 2005. a sügisel tervele põhikoolile ning 2006. aastast kutseõppeasutuste õpilastele.

Kõrghariduses toimub 1990-ndatel üle optimaalse taseme paisunud (1990.a. oli 6 kõrgharidust andvat kõrgkooli, 2004.a oli kõrgharidust võimalik omandada 47 õppeasutuses, sh 12 ülikoolis, 25 rakenduskõrgkoolis ja 10 kutseõppeasutuses) õppeasutuste võrgu korrastamine. Juba 2003. aastal on Erakooliseaduses jõustunud rangemad nõuded ülikooli või rakenduskõrgkooli avamiseks ja pidamiseks (sh omakapitalinõuded), millest tulenevalt on alanud liitumisprotsessid. Rakendatakse tugevamaid kvaliteedinõudeid (vt p. 4).

2.2.2. Stiimulite arendamine haridusse ja koolitusse rohkem investeerimiseks. Haridussüsteemi ligitõmbavuse suurendamine.

Eestis kuuluvad tulumaksuvabastuste alla füüsilise isiku õppe- ja koolituskulud ning õppelaenude intressid. Maksusüsteemi abil motiveeritakse ka tööandjaid töötajate koolitusse investeerima – tööandja poolt rahastatud tööalast koolitust ei käsitleta erisoodustusena. Samas loetakse erisoodustuse alla tööandja poolt töötaja tasemekoolituse ja vabaharidusliku koolituse rahastamine.

Käibemaksu seaduse alusel ei maksustata käibemaksuga alus-, põhi-, kesk- või kõrghariduskoolitust, üldharidusega seotud eraõppetundide andmist ja muud koolitus, välja arvatud äriühingu või füüsilisest isikust ettevõtja pakutav koolitus.

Eestis on seatud strateegiliseks eesmärgiks, et koolides töötaksid motiveeritud ja pädevad õpetajad. Pedagoogide palgavahendeid riigieelarves on viimastel aastatel suurendatud keskmiselt 12% aastas, kuid vaatamata sellele on õpetajate keskmine palk Eesti keskmise palga tasemel. Kuigi üldhariduse kogurahastamine on võrreldes teiste riikidega proportsionaalselt kõrgem, toob madalama palga kaasa väikekoolide suur arv ja väike õpilaste/õpetajate suhe. (Eestis keskmine 13,7; OECD keskmine 2002.a. algklassides 16,6 ja põhikoolis 13,6). Sarnane on olukord ka kutsehariduses, kus palgatase on mõneti madalamgi kui üldhariduses, samas õpilaste/õpetajate suhe on 16. Haridus- ja Teadusministeerium on alustanud reformidega koolivõrgu korrastamisel ning õpetajaskonna tööaja, töökoormuse ja tööülesannete analüüsiga. Koolijuhtidele soovitakse anda suurem otsustusõigus tööülesannete ja palga diferentseerimiseks. Noorte õpetajate toetamiseks ja nende kutsekindluse suurendamiseks on alates 2004. aastast ellu kutsutud riigieelarvest rahastatav kutseaasta, mis viiakse läbi mentorite ja ülikoolide koostöös. Tublide õpetajate ergutamiseks austatakse neid Aasta Õpetaja tiitliga, igal aastal vabariigi aastapäeval esitatakse palju pedagooge riiklike autasude saamiseks. Õpetajate professionaalseks arenguks on riigieelarvest ette nähtud 3% palgavahendite summast nende täienduskoolituseks. (Õpetajahariduse kvaliteedi tagamisest vt ka p 3.2.)

2.2.3. Eraraha suurem kaasamine

Erarahastamise osakaalust kogu haridussüsteemis ülevaade puudub, kuna seni ei ole Eestis kogutud erahariduskulude statistikat. 2005.a alustab Haridus- ja Teadusministeerium koostöös Statistikaametiga erahariduskulude meetodika ning aluste väljatöötamist ning aasta lõpuks loodetakse koguda esimesed andmed.

Kõrghariduse puhul on alustatud diskussiooni õppemaksu- ja toetuste põhise rahastamismudeli sisseviimise üle. Tung kõrghariduse omandamiseks on nii suur, et riik ei suuda tagada riigieelarvelisi õppekohti kõigile soovijatele, kuigi riiklikult rahastatud õppekohtade osakaal eagrupidist on aastati suurenenud. 2004/2005. õppeaastal katab 53% üliõpilastest Eestis oma õppekulud täies mahus ise, st ilma riikliku toetuseta.

Täiskasvanute koolituses on erarahastamine valdav – koolituse eest tasub enamasti inimene ise või teeb seda tema tööandja. Lähiaastatel on plaanis töötada välja täiskasvanuhariduse rahastamise skeem ja kindlaks määrata riigi, omavalitsuste, tööandjate ja õppijate vastutus õppe rahastamisel.

2.3. Hariduspoliitika seire ja hindamine

Eesti hariduspoliitika kavandamisel jälgitakse pidevalt demograafilisi trende, sest laste arvu langus avaldab olulist mõju hariduspoliitikale. HTMis on sisse viimisel ennetav poliitika mõjude analüüs, kus iga õigusakti puhul hakatakse analüüsima selle riske ning oodatavaid mõjusid. Seni on riskidele väiksemat tähelepanu pööratud.

Adekvatse ja järjepideva seireandmestiku saamiseks rakendati 2005. aastal veebipõhine Eesti Hariduse Infosüsteem, mis hõlmab õppeasutuste, õppurite, koolituslubade, õppekavade ja õpetajate registrit.

HTM on alustanud haridusindikaatorite ühtse süsteemi väljatöötamist, mis hõlmab ka EL indikaatoreid. Riigieelarve protsessis püstitatakse eesmärgid ning nende mõõtmiseks mõõdikud 4 aastaks ette, eesmärgiindikaatorid on kõigi valdkondlike arengukavade loomulik osa.

Üha rohkem pööratakse tähelepanu HTMi tellitavatele uuringutele, mis peavad saama kõigi oluliste haridusotsustuste aluseks. Viimased tähtsamad uuringud puudutavad kutseõppeasutuste ja üldhariduskoolide võrgu arengut ning õpetajatööd. Haridus- ja Teadusministeerium on otsustanud varasemast tunduvalt enam panustada rahvusvahelistesse võrdlusuuringutesse. Uuringute ja analüüside koordineerimiseks on ministeeriumis moodustud uus struktuuriüksus – analüüsiosakond.

3. KÕIKEHÖLMAVA ELUKESTVA ÕPPE STRATEEGIA VÄLJATÖÖTAMINE (6 LK)

3.1. Elukestva õppe põhimõtete kajastamine strateegiadokumentides

3.1.1. Hetkeolukord strateegia väljatöötamisel

Eestis on välja töötatud Elukestva õppe strateegia, kus käsitletakse elukestvat õpet ja selle tähtsust, kuid mille rõhuasetus on õppimisel pärast formaalharidussüsteemis esmase hariduse omandamist, täiskasvanute õppimisel. Strateegia on plaanis Vabariigi Valitsusse heakskiitmiseks saata 2005.a. mais. Lisaks keskendutakse elukestva õppe põhimõttele kõigis töös olevates ja valminud valdkondlikes arengukavades (vt ptk 1), kus on plaanitud eraldi eesmärgid ning meetmed hariduse kättesaadavuse tagamiseks kõigile, sh hariduslike erivajadustega ja sotsiaalmajanduslikes raskustes inimestele, tugi- ja nõustamissüsteemidele. Erilist tähelepanu pööratakse ettevõtete nõudlusele vastavate oskustöölise ettevalmistamisele kutsehariduses, täiskasvanute täiendus- ja ümberõppe võimalustele nii kutsehariduses kui ka kõrghariduses, samuti täiskasvanute vabaharidusele. Kõigil formaalhariduse tasemetel, samuti väljaspool formaalharidussüsteemi pööratakse väga suurt tähelepanu hariduse ja koolituse kvaliteedile, arendamisel on kvaliteedikindlustussüsteemid. Võimaldamaks täiskasvanutel tasemehariduse omandamist, on õppeasutused (gümnaasiumid, kutseõppeasutused, kõrgkoolid) kasutusele võtnud väga paindlikud õppevormid, sealhulgas e-õppe.

Elukestva õppe võimalusi kõigile käsitlevad ka mitmed Sotsiaalministeeriumi juhtimisel koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga loodud strateegiad ja tegevuskavad (Lapse õiguste tagamise strateegia, Sotsiaalse kaasatuse tegevuskava 2004-2006; Puuetega inimeste õiguste kaitse, kaasatuse ja osalemise strateegia 2006-2010 ning UNESCO programmi *Education for All* Eesti tegevuskava).

Kokkuvõtvalt ja pildiliselt kannab elukestvaõppe sõnumit 2004. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi eestvedamisel valminud Eesti hariduspuu (Vt Lisa 1). Hariduspuu loomise eesmärgiks oli koondada visuaalselt pilt võimalustest liikuda Eesti haridussüsteemis. Ühtlasi annab hariduspuu ülevaate Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondlikest strateegiatest ja arengutest, nende omavahelistest seostest ja õppijatele avanevatest võimalustest nende rakendumisel. Hariduspuu rõhutab põhimõtet – Eesti haridussüsteemis ei ole tupikteid, inimesed võivad liikuda erinevaid teid pidi, suunduda tööjoturule ja uuesti haridussüsteemi tagasi tulla, inimestel on võimalus haridusteed igal eluetapil jätkata - ka siis, kui formaalhariduse omandamine erinevatel põhjustel on pooleli jäänud.

Kuna valikuvõimalusi on mitmeid, peab otsuste langetamist toetama nõustamisvõrgustik. Elukestva õppes osalemist ja tööjoturul konkureerimist toetavad arendamisel olevad süsteemid: varasema õpi- ja töökogemuse arvestamine (VÕTA), kutsevalifikatsioonisüsteem.

3.1.2 Elukestva õppe strateegias püstitatud eesmärgid ja prioriteetid

Elukestva õppe strateegia 2005-2008 (arutluse all olev projekt) üldeesmärgiks on seatud suurendada täiskasvanud elanikkonna võimalusi ja motivatsiooni osalemiseks nii formaalses, mitteformaalses kui ka informaaalses õppetegevuses, eesmärgiga parandada oma teadmisi ja

oskusi vastavuses iseenda, kodanikkonna, ühiskonna ja tööturu vajadustega, tõstes koolituses osalejate osakaalu 25-64 aastaste hulgas 10% tasemele aastaks 2008.

Strateegia sisaldab Eesti riigi jaoks olulisi eesmärke, meetmeid ja ressursse selleks, et tõsta kõikide sihtrühmade õpimotivatsiooni, eriti nende, kellel juurdepääs õppimisvõimalustele on takistatud, kas raha, aja, huvi või mõnel muul põhjusel; tõsta Eesti riigi ja selle elanike konkurentsivõimet maailmas; saavutada jätkusuutlik majanduskasv; suurendada iga inimese läbilöögivõimet ning valmisolekut toimetulekuks elus; tugevdada kogu elanikkonna sotsiaalset integreeritust ning kodanikkonna kujunemist ja tõsta elanike elukvaliteeti. Ühtlasi on strateegia suunatud sellele, et saavutada Euroopa Liidu haridusministrite nõukogu poolt 2010 aastaks seatud strateegilised eesmärgid hariduses ja koolituses - need on kvaliteedi, juurdepääsu ja avatuse tagamine.

Strateegias määratletakse 9 põhieesmärki, mis kõik on varustatud meetmete ja konkreetse tegevuskavaga:

1. Kõigile täiskasvanutele on loodud elukestva õppe võimalused vastavalt võimekusele ja vajadustele.
2. Täiskasvanuhariduse rahastamissüsteem on läbipaistev ja võimaldab koolitusele ligipääsu kõigile täiskasvanuile.
3. Muukeelsed Eesti täiskasvanud elanikud valdavad ühiskonnas ja tööelus toimetulekuks vajalikul tasemel eesti keelt, neil on soovi korral võimalus õppida emakeelt ja tegeleda rahvuskultuuriga.
4. Välja on töötatud täiskasvanute koolituse kvaliteedi tagamise süsteem ja õppijatele/koolituse tellijatele on tagatud info õppe kvaliteedi kohta.
5. Õppijatele on loodud õppimis- ja koolitusvõimalustest teavitamise süsteem ja võimalused saada karjääriteenuseid.
6. Arendatakse töötajate kutsekvalifikatsioonisüsteemi, mis on eelduseks elukestva õppe süsteemi ja tööjõu vaba liikumise tagamiseks.
7. Täiskasvanuhariduse arendamisel ja poliitika kujundamisel on kaasatud nii avaliku, era- kui ka kolmanda sektori institutsioonid.
8. Täiskasvanuhariduse valdkonnas on olemas adekvaatne statistika, valdkondlikud uuringud toimuvad süsteemselt ja süstemaatiliselt, mis võimaldavad teha üldistusi ja prognoose valdkonna arendamiseks.
9. Varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise (VÕTA) süsteemi rakendatakse kõikides õppevaldkondades ja -tasemetel.

3.2. Prioriteetsed reformid, mis toetavad elukestva õppe idee rakendamist

Strateegiliste dokumentide ja arengute kavandamisel peetakse Eestis oluliseks sotsiaalsete partnerite kaasatust ja tuginemist laiale konsensuslikule alusele. Seetõttu kaasatakse arendustegevuste planeerimisse sotsiaalsete partnerite esindajad tööandjate ja töövõtjate esindusorganisatsioonidest, kutse- ja erialaliitudest, kohalikest omavalitsustest ja Riigikogust, koolidest, ministriumidest ja teistest asjassepuutuvatest valitsusasutustest. Suurt tähelepanu pööratakse teavitamisele kavandatavatest uuendustest erinevatele auditooriumidel konverentsidel, nõupidamistel ja muudel arvukatel kohtumistel. Täiskasvanuhariduse küsimuste lahendamiseks on moodustatud Vabariigi Valitsuse nõuandev kogu - Täiskasvanuhariduse Nõukogu.

Riikliku õppekava arendamisel peetakse edasiõppimiseks vajalike teadmiste, oskuste ja väärtushinnangute kõrval varasemast enam silmas põhioskuste ja väärtushinnangute omandamist, mis on tarvilikud pidevõppeks ja elus väärilt toimetulekuks. Rõhuasetus on

õpilaste aktiivsel osalemisel, õpioskuste ja sotsiaalsete pädevuste kujunemisel, teadmiste rakendamisel.

Alates 2003. aastast reguleeritakse VÕTA rakendamist Eestis riiklikult ülikooliseadusega ja rakenduskõrgkooli seadusega. Kõikidel kõrgharidust pakkuvatel õppeasutustel oli kohustus töötada välja VÕTA kord ja rakendada see alates 1. septembrist 2004. Peamiselt on tegemist õppeasutuste siseste regulatsioonidega. ESFi kaasrahastamisel on planeeritud arendada VÕTA süsteemi, mis peab olema läbipaistev, avatud, rakendatav kõikidele õppevormidele ja tasemetele, võimaldama hinnata nii informaalset õppimist kui ka töökogemust, vastastikku tunnustatud ja põhinema kvaliteedi garanteerimisel. Tänu sellele on võimalik vabahariduslikus koolituskeskuses, iseõppimise teel, töötades või mõnel muul alternatiivsel moel omandatud teadmisi/oskusi arvestada nii formaalharidussüsteemi sisenedes kui ka tööturul konkureerides

Elukestvat õppimist soodustab ka kutsekvalifikatsioonisüsteem, kus kvalifikatsioonistmele vastavuse tunnistuse saamine ei ole niivõrd seotud formaalhariduse omamisega, kuivõrd reaalse teadmiste, oskustega ja omandatud kogemustega.

Väljatöötamisel on täiskasvanuhariduse rahastamissüsteem, kus on kindlaks määratud riigi, omavalitsusorganite, tööandjate- ja töövõtjate ja õppijate vastutus õppe rahastamisel. Rahastamissüsteem peab võimaldama koolitusele ligipääsu kõigile sihtrühmadele.

Ülevaatamisel on koolituse kvaliteedi süsteem, see hõlmab senise koolituslubade süsteemi ümberkujundamist, detsentraliseeritud enesehindamise süsteemi sisseviimist ja täiskasvanute koolitajate koolitamist.

The creation of a generalised vocational and career counselling system, which would provide relevant and up-to-date information to both youngsters and adults facilitating the access to education and promoting motivation to study, is under discussion. The regional information and counselling centres, financed by the Ministry of Education and Research, are focused on the young, the employment agencies-on the unemployed. ESFi kaasrahastamisel on planeeritud integreeritud nõustamissüsteemi loomine, mis hõlmaks nii õpiraskuste, psühholoogilist kui ka kutse- ja karjäärinõustamist.

Paindlikud õppevõimalused

Erinevaid ja paindlikke võimalusi õppimiseks ja hariduse omandamiseks pakuvad väga paljud õppeasutused. Üha enam kogub hoogu e-õpe, mis loob paremaid õppimisvõimalusi erivajadustega inimestele ja ühtlasi soodustab õppimist olenemata õppija asukohast. IKT rakendamiseks üldhariduses on valmimas arengukava aastateks 2006-2008, mis taotleb luua kõigile õppureile ja pedagoogidele edukaks õppetööks vajalikul tasemel ligipääs IKT kasutamiseks. Antakse välja pedagoogide ja õppurite poolt kõrgelt hinnatud e-õppe materjale, aidatakse korrastada koolijuhtide ja pedagoogide koolitus- ja atesteerimissüsteemi ning rakendatakse võrgukeskset õpet. Programm viiakse ellu eraõigusliku sihtasutuse eestvedamisel kaasates lisaks riiklikule finantseerimisele ka koolide, kohalike omavalitsuste, erastruktuuride ning rahvusvaheliste organisatsioonide inim- ja materiaalseid ressursse.

E-study is an increasingly popular and widespread form of distance study also in vocational, adult and higher education. The respective initiative of universities is called e-university. Also vocational schools have started to create a similar network. 2005. aasta veebruaris kirjutati alla e-kutsekooli memorandum. Vahendeid e-kutsekooli realiseerumiseks on plaanis taotleda ESFist.

Täiskasvanute koolituses pakuvad väga paljud erakoolitajad täiskasvanutele arvutialast koolitust, mille eest tasuvad enamasti inimesed ise või nende tööandjad. 2002. aastal käivitati erasektori ja riigisektori koostöös Vaata Maailma arvutikoolituse projekt. 2002.-2004. aastal koolitati projekti *Vaata Maailma* käigus 102 697 inimest. *In 2005 the national computer study programme should be started for people over the age of 45.* Esialgsete plaanide kohaselt kasutatakse arvutikoolituse pakkumiseks ESFi vahendeid, reaalne koolitatavate hulk võib olla ca 15 tuh inimest.

Õpetajakoolitus ja kutsekvalifikatsioonisüsteem

Õpetajate ja õppejõudude pädevus on muutunud hariduse kvaliteedi võtmeküsimuseks. Eestis on 2004. a valminud Õpetajakoolituse arengukava projekt, mis *firstly defines expectations of teachers in the changing society and describes competencies required for obtaining the teacher's licence according to which the present content of teacher education should be revised. The national system of teacher education must create opportunities for acquisition of these competencies. Development needs of today spring from the problems of teacher education and related areas.*

Integrated teaching of children with different abilities and interests, of different nationality or cultural background and learners with special needs; creation of learning environments that support learners' individual development; management and analysis of learning processes; integration of different subjects and fields; becoming familiar with the means of modern information and communication technology; teamwork; communication with parents and representatives of community; skills of self-analysis and readiness for lifelong learning – all this must be provided by teachers' initial and in-service education and the induction year applied in 2004.

Vastavalt arengukavas planeeritule luuakse Eestis ühtne õpetajate kutsekvalifikatsioonisüsteem, millega viiakse õpetajakoolitus ja õpetajatöö hindamine ühtsetele, õpetaja pädevustest lähtuvale alustele. Õpetajate kutseoskused määratletakse kutsestandardis, mis saab aluseks nii õpetajakoolituse õppekavade uuendamisele kui ka õpetajakutse omistamisele ja enesetäiendamisele kogu karjääri vältel. Noore õpetaja toetamiseks tema esimesel tööaastal ja paremaks kohanemiseks kooliorganisatsiooniga on rakendamisel kutse aasta, mis viiakse läbi mentorite ja ülikoolide koostöös.

In order to guarantee quality in adult education, more attention is paid to develop adult training providers qualification system and training of trainers. For that reason Professional Standard of Adult Training Providers was adopted in 2003. The profession of an adult training provider is a *partial qualification (the main qualification is the profession or occupation of the training provider, which has been acquired in a higher educational institution or a vocational educational institution through full-time studies or in-service training).* The qualification can be applied for by anyone who is engaged in training or teaching adults.

Paindlikud õppevormid erivajadustega inimestele

Erivajadustega inimestele õpivõimaluste loomiseks on kavas üldise printsiibina laiendada paindlike õppevormide kasutust, luua neile sobiv õppekeskkond ning luua ja rahastada vajalikke tugiteenuseid (vt ka eespool). Tendents on kaasata üha rohkem erivajadustega õppureid nn tavakooli. Vastavalt Elukestva õppe strateegiale tagatakse sotsiaalsed garantiid põhihariduse ja keskkariduse omandajatele, olenemata õppevormist või vanusest ning laiendatakse töötute koolitamist tasemeharidussüsteemis. Aktiivse tööturumeetmena

suurendatakse töötute koolituse osakaalu, kaasates protsessi omavahel koostööd tegevaid haridusasutusi ja tööandjaid. Vabahariduslikus koolituses pööratakse eraldi tähelepanu riskirühmadele ja püüeldakse koolituses osalejate soolise tasakaalu tagamise poole (kaasatakse senisest enam meessoost õppijaid). Lisaks riiklikule rahastamisele kaasatakse tõekefondide vahendeid vabahariduse laiema kättesaadavuse tagamiseks ning võimaldamaks tasuta või odavat tööalast koolitust vähekindlustatud rühmadele (sh töötavatele madalapalgalistele inimestele). Eraldi tähelepanu vajavad üle keskea inimesed, keda ähvardab tööturul väljalangemine, ja noored lapsevanemad – kes vajavad nii baasoskuste (keeled, IKT) kui ka erialaste teadmiste ja oskuste uuendamist. Nii madalama konkurentsivõimega töötavatele kui ka töötutele ja vanemaealistele on senisest suurem ligipääs elukestvate õppele tagatud ESFi vahendite toel, samuti mitmete teist programmide abiga.

3.3. **Strateegia lähtumine EL eesmärkidest ning suundumustest**

Arengute kavandamisel on Eestis aluseks võetud mitmed EL dokumendid, mis seavad elukestva õppe süsteemi kujundamise arengusuunad lähiaastateks. Eesti on oma arengute kavandamisel arvestanud üle-euroopalist konteksti ja võtnud arvesse EL tasandil kokkulepitud programmide ja deklaratsioonide sisu. Peamised kokkupuutepunktid programmiga Haridus ja koolitus 2010 ja Kopenhaageni deklaratsiooniga: partnerlussuhete tõhustamine erinevate osapoolte vahel; tööturuosapoolte aktiivsem kaasamine haridus ja koolitusprotsesside kavandamisse; varasema õpi- ja töökogemuse hindamise vajadus; riskigruppidele senisest paindlikuma juurdepääsu võimaluse loomine; kvalifikatsioonisüsteemi arendamine; Europassi rakendamine; kvaliteedi tagamine; õpetajate ja koolitajate esma- ja täienduskoolitus; efektiivsem rahastamine; võimaluste loomine haridustee katkestajatele haridussüsteemi tagasipöördumiseks; nõustamissüsteemi arendamine; võõrkeelte õpetamisele tähelepanu pööramine; IKT kasutamise soodustamine. Nagu eespool viidatud, on Lissaboni protsessi indikaatoreid arvestatud ja kohandatud kõigis valdkonnastrateegiates. Lissabonis strateegias seatud eesmärgiga - täiskasvanuhariduse osakaalu suurenemine 12,5%-ni aastaks 2010, on seotud Elukestva õppe strateegia üks mõõdikutest. Eurostati tööjõuturu uuringute andmetel osales Eestis 2003.a. täiskasvanuhariduses 6,2%, eesmärk on selle näitaja tõus 2008 aastaks 10% tasemele.

4. **KÕRGHARIDUSE REFORMIMINE (3 LK)**

4.1. **Peamised poliitilised suunad kõrghariduse reformimisel**

The main legislative changes regarding the implementation of the Bologna process (transfer to the two-cycle system, issuing the Diploma Supplement, adopting the accreditation system, ratifying the Lisbon Convention, using a cumulative calculation of credit points) are already implemented in Estonia. Estonia adopted *the bachelor-master degree system* in 2002.

Õppekavade reformi elluviimine ning üliõpilaste ja õppejõudude liikuvust soodustavate muudatuste rakendamine aitab saavutada eesmärki luua Eestis Euroopa kõrgharidusruumi osana atraktiivset ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimelist õppe- ja teadustöö keskkonda. Nii institutsioonide kui riigi tasandil on kavandamisel meetmed **kõrghariduse rahvusvahelistumise** toetamiseks. Eesti on 2005.a keskpaigaks välja töötamas kõrgharidusstrateegiat aastateks 2005-2013 ning rahvusvahelistumise strateegia dokumenti. Ressursse suunatakse ja tegevused planeeritakse toetamaks õppejõudude ja tippspetsialistide liikuvust, samuti luuakse ingliskeelseid õppekavu ja õppekavade mooduleid suurendamaks ligipääsu Eesti kõrgharidusele. Ressursside koondamise ja rahvusvahelise koostöö huvides on kava luua 2005. aasta lõpuks õigusruum, mis võimaldab avada ühisõppekavu ja väljastada ühisdiplomeid. Arutluse all on ka küsimused, kas ja kuidas toetada riiklikult välisüliõpilaste

võimalust läbida õpinguid Eesti ülikoolide magistri ja doktoriõppes. Seni on ülikoolide endi tegevuse tulemusena välisõliõpilaste arv suurenenud, sealhulgas on kasvav Euroopa Liitu mittekuuluvate riikide noorte huvi Eestis õppimise vastu. Alates 2004. aastast toetab riik EL struktuurfondide vahendite abil tegevusi, mis aitavad luua kvaliteetset õppe- ja teadustöö keskkonda. MoER is currently at the stage of preparing a new initiative – the launch of doctoral schools that function as a consortium to concentrate resources between different higher education and research institutions within Estonia, linking foreign institutions and industry. The aim is to increase the efficiency of PhD training and lower the age of PhD graduates. Samuti lisaksid doktorikoolid doktoriõppesse inim- ja rahalisi ressursse ning annaks teadustöödele praktilise seotuse majanduse vajadustega.

Sarnaselt EL ühisele eesmärgile on Eesti seadnud endale sihiks **kasvatada teaduse ja tehnoloogia valdkondades õppivate üliõpilaste arvu**. Alates 2002. aastast on riikliku finantseerimise kaudu soodustatud õppekohtade loomist loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogiavaldkonnas. Riigieelarvelistest õppekohtadest moodustavad 2004/05 õa vastuvõtuks kaks inseneride ja teadlaste järelkasvu tootvat õppevaldkonda kokku 42%. Teaduse ja tehnoloogiliste erialade spetsialiste puuduse probleemi lahendamiseks tuleb järgnevatel aastatel rakendada eelkõige meetmeid nende erialade populaarsuse suurendamiseks, sh juba põhikoolis õppivate noorte hulgas. Üldiste õppimiseeliste kujundamisel on eesmärk panustada eelkõige hoiakute mõjutamisele ühiskonnas, tehnilise ja loovust toetava huvihariduse kättesaadavuse parandamisele, tööturu arengute analüüsimisele ning kodanike ja kõrgharidusasutuste informeerimisele ja nõustamisele selle informatsiooni baasil.

It is widely acknowledged that the key to internationalisation processes is quality in all its different aspects. Activities after 2003 have mostly been directed towards strengthening the **quality assurance system**. For the coming years, the action plan connected with the Bologna Process includes enforcing quality management principles on an institutional level along with further work on the better comparability of standards, criteria and procedures for quality assurance. The system of assessment of quality of Estonian higher education constitutes a continuous process consisting of four parts – self-analysis of the higher education institution (faculties or departments), a foreign expert appraisal, an autonomous body called the Higher Education Quality Assessment Council (HEQAC) that makes decisions regarding study programmes and the institutional accreditation of educational institutions, and self-improvement of higher education institutions. 2004 aastal viidi HTMi finantseerimisel läbi kehtiva akrediteerimissüsteemi analüüs. Analüüsi tulemusena valmisid ettepanekud senise süsteemi parendamiseks, mis hõlmavad näiteks kitsalt õppekavade akrediteerimiselt liikumist enam institutsionaalsele akrediteerimisele ning uute õppekavade avamise ja koolituslubade väljastamise protsessi täiustamist. Samuti tuleb Eestis enam panustada ja tähelepanu pöörata informatsiooni jagamisele üliõpilastele, tööandjatele ja teistele huvirühmade kõrgharidusõppe kvaliteeti osas.

Arvestades Eesti ülikoolide suhteliselt kõrget autonoomiat, on riiklike meetmete kõrval olulised ülikoolide endi algatused kvaliteedinõuete järgimisel. Ühe näitena on **Estonian Rectors' Conference (for public universities)** is developing a handbook on the quality of university education, supported by the MoER. The working group has identified 15 quality criteria that cover various aspects of an university management, e.g. using curricula based on learning outcomes, the number of graduates in PhD and Master Programmes, investment rate and the number of computers per student, collecting feedback from employers and alumni; mobility of students and teaching personnel, etc. Information regarding all this data will be published and distributed to the general public in Estonia and internationally. The Handbook introduces the

basic principles of quality management for a university management, including practical suggestions and examples of regulating curricula, administrative processes, study environment and study processes, as well as specifying the role of the administrative and support structure. Käsiraamat on kavandatud valmima 2005. aastal.

Also, the Quality Assurance Agreement, which establishes requirements for curricula, academic posts and academic degrees, was adopted by all public universities in 2003 (two private universities joined the agreement in 2004). In accordance with the agreement, the universities will harmonize quality requirements in the three indicated subsections and undertake to apply the requirements in line with the provisions of the agreement by the start of the academic year 2004/05. The agreement includes an obligation to assess every year the performance of the agreement in the previous academic year; it is done by the Estonian Rectors' Conference. Sarnane kvaliteedilepe on 2005. aastal väljatöötamisel ka Rakenduskõrgkoolide Rektore Nõukogu poolt.

In order to implement the principle of **lifelong learning** a number of institutions of higher education have formed structures of "open universities" in which the persons not having studies as their main activities can pass both formal education and in-service training programs. The organisation of studies in the open structures is flexible, the speed of study is not limited and this makes studies possible along with family life and work duties. Quite a substantial number of Estonian students are actually implementing the LLL paths – in the 2003/04 academic year nearly 20% of students were of the age of 30 or over. These people generally took advantage of higher education via the open university structures.

It has to be acknowledged that governmental support favours students in the age group who continue studying immediately after obtaining the secondary education diploma. Estonia lacks a uniform system of registering previous studies and work experience but the matter has become topical and essential on both the level of legislation and the activities of institutions of higher education. The amendments made to the Universities Act and the Professional Higher Education Act in 2003 bound higher education institutions to develop rules and procedures for registering previous studies and work experience by 1 September 2004. In the case of representatives of some selected specialties, such as teachers, universities already had this obligation for the academic year 2003/04. Tõenäoliselt saab pidada varasemate kogemuste arvestamise põhimõtte juurdumist etapiliselt, sõltuvalt ühe või teise valdkonna valmisolekust minna üle paindlikumale kvalifikatsiooni hindamise ja tunnustamise süsteemile. Olulisemateks küsimusteks on seejuures kvaliteedistandardite säilimine ning vajalike infosüsteemide ja registrite olemasolu.

2005. aastal vaadatakse üle meetmed paremate ligipääsutingimuste ja võimaluste loomiseks tehnika- ja tootmise valdkonnas töötavatele ja õppida soovivatele inimestele, eesmärgiga tuua õppe katkestanud vähemalt osaliselt tagasi õppekeskkonda.

Kõrgharidusasutuste koostöö ettevõtetega sujub rakenduskõrghariduse suunal, kus valdavalt on tegu spetsialiseerunud õppeasutustega. Arutluse all on hakata lähiaastatel suunama ülikoolide koostööd ettevõtjatega läbi selgemate tulemuslepingute, mis võiks kirjeldada iga ülikooli missiooni ja tegevuseesmärgi ning ülesanded õppevaldkonna arendamisel.

4.2. Kõrgharidusreformi tulevikusuundumused

There are two key factors Estonia ultimately needs to face in the very near future – the downward demographic trend (during 2003-2016 the number of potential students in Estonia

will be reduced by almost 60%) and the necessity to actively take part in the processes of designing the European Research Area and European Higher Education Area. Ultimately, the processes for the common European areas require an increase in the funding level for R&D as well as for higher education. Euroopa ühtse kõrgharidus- ja teadusruumi arengud ning Eesti potentsiaali hindamine viitavad üha enam vajadusele ressursse kontsentreerida ning suurendada kõrgkoolide spetsialiseerumist, mis võimaldaks välja arendada konkurentsivõimelised teadus- ja kõrgharidusüksused vähemalt üksikutes valdkondades.

These targets will not be easy to meet as the current rate of investment into the higher education sector in Estonia is already relatively high (3% out of the public sector budget was devoted to higher education expenses in 2004). At the same time it has to be considered that the funding level in PPP⁶ per student is not competitive internationally and seriously hinders further developments. The government strategy for R&D development aims to increase the costs from GDP from 0.83% (data from 2004) to 1.5% by 2006. The challenging issue under these processes is to increase the funding role of the private sector, making it financially responsible on equal grounds with the public sector. The key area in both higher education and R&D funding is the improvement of infrastructure for making it attractive for high level foreign specialists, and participating on equal grounds in international mobility schemes.

Among the other processes, which will dominate the higher education agenda for the coming years, is the enforcement of stricter rules and criteria for private institutions. It is predictable that many of the current higher education institutions will cease their activities, and it will be highly important to manage these inevitable processes favorably for students. For MoER it means, most of all, intensifying efforts to make the general public aware of the students' rights and risks. On a more positive side, transfer to the 3-year contracts with universities and professional higher education institutions in regards to the state funding will bring more stability to the higher education system. The idea has been discussed in the Governmental Special Task Force and has been widely supported. More specific guidelines will be due by the beginning of June 2005.

5. KUTSEHARIDUSE KVALITEEDI JA AKTRAKTIIVSUSE TÕSTMINE (3 LK)

5.1. Peamised poliitilised suunad kutsehariduse reformimisel

Peamised suunad kutsehariduse reformimisel on seotud kättesaadavuse ja paindlikkusega ning õppe kvaliteediga.

Paindlikkuse ja kättesaadavuse osas ei haara olemasolevad kutseõppeliigid (kutsekeskharidus põhihariduse baasil ja kutsekeskhariduse keskhariduse baasil) kõiki sihtrühmi. Seetõttu luuakse kutsehariduse omandamise võimalused põhihariduseta isikutele (koolikohustusliku ea ületanud, st 17 a ja vanemad) ning võimalus põhihariduse baasil kutsehariduse omandamiseks ilma keskhariduseta. Et suurendada põhihariduse järel kutseharidusliku suuna valinud noorte võimalusi edasiõppimiseks kõrghariduse tasemel, luuakse võimalus kutsekeskhariduse omandajatele lisa-aasta jooksul täiendada oma teadmisi üldainetes ning sooritada riigieksamid (riigieksamite sooritamise ja kõrghariduses jätkamise võimalus on praegugi, kuid suuresti erineva üldainete mahu tõttu võrreldes gümnaasiumitega, ei ole kutseõppeasutuste lõpetajad võimelised edukalt konkureerima õppekohtadele kõrgkoolides). Edasi arendatakse kaks aastat tagasi käivitatud võimalust kutseõppeks põhikoolis ja gümnaasiumis üldhariduse riiklike õppekavade valikainete raames.

⁶ Purchasing power parity

Kutsehariduse kvaliteedi osas pannakse suurt rõhku õppekavaarendusele ja õpetaja-koolitusele. 2008. aastaks koostatakse õppekavarühmade kaupa riiklikud õppekavad, mis määravad erialaõpingute kohustusliku sisu kõigi kutseõpet andvate õppeasutuste jaoks. Arendatakse kutseõpetajate väljaõppe ja täiendusõppe võimalusi, luuakse vastav süsteem. Selleks kasutatakse ESFi vahendeid. ERDFi vahendite abil renoveeritakse õppebaase kümnes kutseõppeasutuses. ERDFi teises perioodis (2007-2012?) seda suunda jätkatakse.

Asutakse välja arendama kutsehariduse kvaliteedikindlustussüsteemi. Mitmed selle komponendid on olemas või loomisel, kuid terviklik väljund sellel hetkel puudub. Selleks väljundiks peaks saama kutseõppeasutuste akrediteerimine, mis haaraks endasse nii kutseõppeasutuste sisehindamis-, auditi- kui ka koolituslubade süsteemi (riiklik järelevalve muudetakse õppeasutuse enesehindamisel põhinevaks). Välja on töötatud ja rakendatud kutseõppeasutuste kvaliteediauhinna mudel, viiakse läbi iga-aastane kvaliteediauhinna konkurss.

Jätkuvalt arendatakse koostööd sotsiaalsete partneritega, sh eelkõige tööandjatega. Senisest enam kaasatakse sotsiaalseid partnereid kutsehariduse arendamisse nii süsteemi kui kooli tasandil. Koostöös tööandjatega arendatakse õppekavasid, viiakse läbi kõigi õppekavade kohustusliku osana praktika töö keskkonnas, nähakse ette tööandjate osakaalu suurenemine koolide nõukogudes.

5.1.1. Kopenhaageni protsessi raames väljatöötatud meetmete rakendamine riiklikul tasandil

Attestation and award of professional qualifications

According to the Professions Act (Kutseseadus), the award of professional qualifications is a process in the course of which a person displays the level of his or her professional competence. The methods of attestation of professional qualifications are a written or oral examination, test assignment, attestation on the basis of documents or a combination of methods specified above. The awarding body sets the concrete method and form of attestation for the certain professional qualification. Professional qualifications are attested on the basis of an application submitted by the person on a voluntary basis

Generally, for professions on the lower levels (levels I-II) of professional standards, the qualification attestation does not demand a formal education certificate as a prerequisite. The awarding body, setting out the rules for attestation, should take into account (validate and recognise) the results of non-formal and/or informal learning. The professional standard in higher levels (levels IV-V) is setting up the demands of a higher education diploma. In the process of reattestation the qualification, the awarding body takes into account the results of non-formal and/or informal learning.

Europass National Centre

The increased transparency of qualifications is one of the main components in an approach to a better provision of education and training systems. Estonia approves the concept of linking separate documents aimed at the transparency of qualifications and competence into a single, coordinated framework, known as "Europass". Estonia will start implementing the Europass framework in 2005. An Estonian Qualification Authority was designated to be a National Europass Centre (NEC). NEC will act as an implementation body of Europass and carry out the tasks set by European Commission to the year 2005.

5.1.2. Madalama kvalifikatsiooniga ja erivajadustega grupid

2004. aastal oli kutseharidust omandamas 840 erivajadustega õpilast. 2005. aastal on kavandatud vastu võtta 347 erivajadustega õpilast. Vastuvõtt näitab selget suurenemise

tendentsi. Kutsehariduse omandamine on võimalik kõigile inimestele olenemata nende vanusest või varasemast haridusest. Ette on valmistatud seaduseelnõud, mis võimaldavad kutseõppesse asuda ka põhihariduseta isikutel (eelnevast haridustasemest tulenevaid nõudeid ei seata). Kutseõppeasutused osalevad aktiivselt täiendus- ja ümberõppe pakkujatena. Riiklikult rahastatavat täiendus- ja ümberõpet korraldab Tööturuamet.

5.1.3. Kutsehariduse atraktiivsus

2003.a jätkas kutseõppeasutustes õpinguid 29,5% põhikoolilõpetajatest ja ca 20% keskkoolilõpetajatest. Kutsehariduses õpinguid jätkavate keskkoolilõpetajate osakaalus on näha selget vähenemistendentsi. Üldkeskhariduse omandanud noored püüavad rohkem edasi õppida kõrghariduse, mitte kutsekeskhariduse tasemel. Praegune ametikohtade struktuur tööjõuturul aga nõuaks tunduvalt suurema osa spetsialistide ettevalmistamist just kutsehariduses.

Põhikoolilõpetajate osas on seatud eesmärgiks saavutada 2010. aastaks 40%line kutsehariduses jätkajate osakaal. Kutsehariduse valiku populaarseks muutmiseks nähakse ette järgmised tegevused:

- kutseõppe sisu ja õppemeetodite kaasajastamine (õppekavade arendamine, kutseõpetajate koolitus, e-õppe arendamine);
- õppebaaside ja olmetingimuste kaasajastamine;
- aktiivne teavitustöö kutseõppe võimalustest ning karjääriperspektiividest;
- paindlikkuse suurendamine uute kutseõppeliikide võimaldamise ja uute õppevormide juurutamise kaudu;
- koostöö tihendamine ettevõtjate, kohalike omavalitsuste / regiooni ning teiste huvipooltega;
- koostöö tihendamine üldhariduskoolidega (kutseõpe põhikoolis ja gümnaasiumis).

5.1.4. Kutsehariduse seosed tööturuga

Esmase kutseõppe riikliku koolitustellimuse kavandamisel on sisenditeks riigi strateegilised arengukavad ning pikaajaline tööjõuvajaduse prognoos, mille koostab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, samuti selle valdkonna strateegilised uuringud. Riikliku koolitustellimuse kujundamisel arvestatakse tööandjate esindajate ning harulitute seisukohti, koolitustellimuse käskkirja eelnõu kooskõlastatakse nendega.

Täiendus- ja ümberõppe kavandamisel on sisendiks lühemaajaline tööjõuvajaduste prognoos, mis koostatakse Sotsiaalministeeriumist (protsessi koordinaator), Tööturuametist, kutse- ja erialaliitudest ning maavalitsustest ja omavalitsusliitudest saadava tööjõuliikumist puudutava info alusel.

Tööandjad on kaasatud koolide juhtimisse läbi kooli nõukogu, mille liikmetest nad peavad moodustama enamuse. Järjest laiemalt leiab kasutamist praktika, kus uute õppekavade avamine ja arendamine toimub kooli ja tööandjate koostöös. Ettevõttepraktika on kõigi kutsehariduse õppekavade kohustuslik osa. Ettevõtjad on kaasatud kutse- või erialaste lõppeksamite hindamisse.

5.1.5. Kutsehariduse ja üldhariduse vaheliste barjääride vähendamine

Üldhariduse ja kutsehariduse vaheliste barjääride ületamiseks on loodud võimalused kutseõppe omandamiseks põhikoolis ja gümnaasiumis. Läbitut arvestatakse samal erialal kutseõppeasutuses edasiõppimisel. Põhikoolide ja kutseõppeasutuste koostöös pakutakse õpet põhikoolist väljalangenutele ja kasvatusraskustega põhikooliõpilastele. Kutsekeskhariduse omandajatele luuakse võimalus õpingute lõpetamisel kutseõppeasutuses õppida aasta jooksul üldharidusaineid, et täiendada oma üldharidusbaasi ning soovi korral edukalt konkureerida õppekohtadele kõrgkoolides.

5.1.6. Kutseõpetajate koolitus

Hetkel väljatöötamisel olev Eesti Kutseharidussüsteemi Arengukava seab ülesandeks kutseõpetajate spetsiifiliste õppimisvajaduste väljaselgitamise ja nende ameti suurema väärtustamise ning atraktiivsemaks muutmise. Selleks viiakse läbi kutseõpetajate koolitusvajadusi selgitav uuring ja töötatakse välja kutseõpetaja kutsestandard. Kavas on kaasata ettevõtteid õppeprotsessi ettevõtte-praktika ja kutseõpetajate erialase täienduskoolituse läbiviimise kaudu. Kutseõpetajatele luuakse paindlikud ja alternatiivsed väljaõppe ning täienduskoolituse võimalused eesmärgiga noorendada õpetajaskonda ja tõsta õpetajate kvalifikatsioonitaset.

5.1.7. Koolituskohtade planeerimine kutsehariduses

Riikliku koolitustellimuse koostamise aluseks on koolitusvajaduse prognoosimine. Ühelt poolt analüüsitakse kvalifitseeritud tööjõu nõudlust (tööjõuvajaduse analüüs) ning teiselt poolt noorte vajadusi ja eelistusi koolituskohtade osas (sotsiaalse vajaduse analüüs). Selleks, et tagada hariduse kvaliteet, võetakse riikliku koolitustellimuse kujundamisel arvesse koolide võimalusi ja valmisolekut (sh. õppekavad, pedagoogid, õppebaaside, praktikavõimaluste olemasolu jms.) ning piirkonna vajadusi.

Koolitusvajaduse prognoosimise etapid:

1. Sotsiaalse (HTM-ist) ning majandusliku (MKM-ist) vajaduse analüüsi põhjal koostab Haridus- ja Teadusministeerium koolitusvajaduse esmase prognoosi kutsehariduse tasemete, õppesuundade ning kutseala valdkondade (õppekava rühmade) lõikes.
2. Analüüside tulemuste pakett edastatakse sotsiaalsetele partneritele (töoandjate ja töövõtjate organisatsioonid, kutseliidud, teised ministeeriumid, muud huvigrupid).
3. Arvestatakse koolide ettepanekuid koolituskohtade loomiseks (koolide suutlikkuse arvestamiseks õppe korraldamisel). Taotlused peavad olema kooskõlastatud vastava kutseliiduga ning maavalitsusega, et tagada õppekohtade vastavus antud piirkonna ning üldise tööturu (majanduse) vajadustega.
4. Koolide taotlusi hinnatakse koolide võimaluste ning eelnevate aastate õppekohtade täituvuse osas.
5. Haridus- ja Teadusministeerium koostab kinnitamiseks lõplikud vastuvõtukäskkirjad. Koolituskohad kinnitab HTM koolile ainult juhul, kui kool suudab tagada koolituse kvaliteedi. Õppekava peab seejuures olema registreeritud õppekavade ja koolituslubade registris.

Erakutseõppeasutustele riiklike kohtade tellimus toimub samadel alustel riigi- ja munitsipaalõppeasutustega. Koolil peavad olema olemas õppekavad, kvalifitseeritud õpetajad ning õppekavale vastav õppekeskkond. Erakoolidele vastuvõtu kooskõlastamine/riikliku koolitustellimuse esitamine tuleb arutlusele nendes valdkondades, kus koolitus riigi- või munitsipaalõppeasutustes puudub või toimub vähesel määral. Erakoolide koolituskohtade tellimus kinnitatakse õppeasutuse ja ministeeriumi vahel sõlmitava lepinguga.

5.2 Takistused kutseharidusreformide läbiviimisel

Kutsehariduspoliitika kujundamisel ja kutsehariduse arendamisel, arvestades pikaajalisi eesmärgi, on takistusteks rahastamisvõimaluste piiratus, ajalooliselt kujunenud ebasoodsad hoiakud ja akadeemiliste ambitsioonide prevaleerimine ühiskonnas, lühiajaliste ja lokaalsete eesmärkide eelistamine pikaajalistele ja laiematele eesmärkidele ning haridussüsteemi tugev fragmenteeritus.

6. EUROOPA DIMENSIOON HARIDUSES JA KOOLITUSES (2 LK)

6.1. Mobiilsuse suurendamine takistuste kõrvaldamise ja aktiivse teavitustöö kaudu

Rahvusvahelistumise sammud Eestis on seotud sooviga parandada kõrghariduse konkurentsivõimet ja tagada akadeemiline jätkusuutlikkus, mille ühe olulisema komponendina nähakse rahvusvahelist koostööd õppe- ja teadustöös, osalemist rahvusvahelistes koostöövõrgustikes ning Eesti õppejõudude ja üliõpilaste mobiilsuse suurendamist.

6.1.1 Administratiivsed ja juriidilised aspektid mobiilsuse arendamisel

Õppetöö sisu ja kvaliteedi vastastikune tunnustamine ja võrreldavus, rahvusvaheline koostöö ning eriti õppurite ja õpetajate mobiilsus on aasta-aastalt muutunud üha olulisemaks igat tüüpi õppeasutuste jaoks. Osalemine Bologna ja Kopenhaageni protsessis on saanud Eesti hariduspoliitika tooniandvateks suundadeks – regulatsioonide kujundamine kvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamiseks ja kvaliteedi kindlustamise põhimõtete üha laialdasem kasutuselevõtt on aluseks õppurite liikuvuse suurendamiseks nii kutse- kui ka kõrghariduses. Varasema stardipositsiooni tõttu on kõrghariduses vastavad seadusandlikud muudatused lõpule viidud. Kutsehariduses on need veel ettevalmistavas faasis, kuid lai toetus Kopenhaageni protsessile põhimõtetele on ühiskonnas olemas – seda tõendab uue kutsehariduse arengukava väljatöötamisel osalenud tööandjate toetus, kes näevad nende põhimõtete rakendamisel ennekõike instrumenti Eesti kutseharidussüsteemi parendamiseks, selle konkurentsivõime tõstmiseks.

Kui kutse- ja kõrghariduses eeldab mobiilsuse suurendamine ennekõike muudatusi seadusandluses, siis üldhariduses on rahvusvaheline koostöö väga edukas juba praegu. EL Comenius programmis osales 2004.a edukalt ligi 10% Eesti üldhariduskoolidest. Projektipõhiste initsiatiividega rahvusvaheliseks koostööks tõhustamiseks ja õppejõudude/õppurite mobiilsuse tõstmiseks tegutsetakse edasi nii kutse- kui kõrghariduses. Kõrghariduses on tegevuste paremaks planeerimiseks ja suurema tulemuslikkuse saavutamiseks alustatud rahvusvahelistumise strateegia väljatöötamist. Protsess loodetakse lõpetada 2005.a. suveks.

6.1.2. Sammud organisatsioonilise võrgustiku loomiseks parandamiseks mobiilsuse kvaliteeti ja arendamiseks virtuaalset mobiilsust (eriti üldhariduses)

EL programmide administreerimine on jagatud kahe riigi poolt asutatud sihtasutuse vahel – üld- ja kõrghariduse programme administreeritakse sihtasutuse Archimedes ning kutseharidusprogrammi Leonardo SA Innove kaudu. Kõrghariduse riigieelarveliste vahendite jaotuseks on SA-s Archimedes loodud eraldi struktuuriüksus, mis korraldab riikliku initsiatiivi Kristjan Jaak (suunatud lühiajalistele mobiilsusskeemidele) ning riikliku koolitustellimuse suunamisele doktoriõppes välisülikoolidesse. Riiklikud mobiilsustoetuste skeemid on suhteliselt uued – need käivitusid 2002/03 õppeaastast. Käesoleval õppeaastal ulatub Kristjan Jaagu stipendiaatide arv 168-ni, 2004/05 õa alustas riigi toel välisülikoolide doktoriõppes õpinguid 6% kogu riiklikult tellitud doktoriõppe kohtadel õppinuid. Riikliku toetuse terviksumma kõrghariduse mobiilsusele 2005.a. on ca 2 milj eurot.

Üldhariduskoolide osalemine Comeniuse kooliharidusprogrammides on alates 1998. aastast suurenenud: 4 koolist 1998.a 66 koolini 2004. aastal. Seega osaleb 10% Eesti koolidest 2004/2005 õa projektides. 2005/2006 õppeaastaks laekus Comenius kooliharidusprogrammi 140 projekti, millest 92 on esimese aasta projektid, sh 9 keeleõppe projekti. Seega võib väita, et huvi projektide vastu on suurenenud.

2005/2006 õa ilmub Eesti koolides Euroopa Komisjoni, Generation Europe Foundation ja Eesti Euroopa Liikumise/ Eurodesk Eesti koostöös tasuta õpilaspäevik. „Euroopa päevik: Teejuht nutikale tarbijale” koos õpetajaraamatuga on õpilastele mõeldud teabeallikas ja ajaplaneerimise

vahend, millest leiab infot sellest, kuidas olla tarbija tänapäeva maailmas. Päevikuid tellisid nii üldharidus- kui kutsekoolid ning oodatust aktiivsemalt.

Virtuaalset mobiilsust üldhariduses toetab eelkõige õppekavaarenduses uuenev õppekava, milles IKT kasutamine õppetöös on üks prioriteete. Õpetajakoolituse raamnõuetes ehk kutsestandardis loetletud pädevuste hulgas on samuti suur rõhk asetatud IKT-alastele oskustele.

6.1.3. Õpetajate mobiilsuse tõstmine karjääri kestel ja õpingute ajal

Õpetajaid õhutatakse osalema EL Comeniuse programmi tegevustes. Koostöös ülikoolidega tagatakse, et praktiseerimine välismaa ülikoolides arvestatakse õpingute osana. For schooling a new generation of university teachers who provide instruction in the teacher training, state scholarships for degree studies at foreign universities have been established.

6.1.4. Mobiilsuse edendamine kutsehariduses ja koolituses

Osalemine Leonardo programmi õpilaste vahetusprojektides on 2004.a. oluliselt tõusnud tänu suurenenud finantsvõimalustele, kuid vahetusprogrammis kaasalõövate õppurite arv jääb alla 1%. Edaspidise mobiilsuse suurendamine sõltub sellest, kas kutseharidusreformi tulemusena paraneb kutsekooli maine ning kas selle tõttu valib rohkem võimekaid noori praktilisema suunitlusega keskkooli tee. Hüppeline kutsekoolide õppurite mobiilsuse suurendamine ei ole võimalik nende suhteliselt suure keelebarjääri tõttu. Samas on käivitunud mitmed initsiatiivid, mis rahvusvahelise koostöö kaudu propageerivad kutsekooli kui konkurentsivõimelist valikut.

6.2 Euroopa dimensioon hariduses

Euroopa dimensioon põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava arendamises.

Euroopa dimensiooni teema oli sees juba 2002. aasta riiklikus õppekavas ning seda suunda on kavas jätkata. Gümnaasiumis taotletavate üldpädevuste alla kuulub see, et gümnaasiumi lõpuks on õpilasel välja kujunenud kodanikupositsioon, ta tunnetab end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis. Euroopa dimensiooni integreeritakse õppekava arendusse ka ainetel kaudu: ajaloo ainevaldkonna õppe-eesmärkides põhikooli osas on kirjas, et õpilane tunneb Euroopa ja maailma ajalugu nii ülevaatliselt kui ka vastavat ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste ja protsesside kaudu; gümnaasiumis õpib õpilane ennast suhestama Euroopaga. Uues õppekavas on esindatud Euroopas, seal hulgas Eestis, elavate rahvusvähemuste kultuur; Eesti kool toetab Eestis elavate rahvaste vastastikust mõistmist ja koostööd ning arvestab Eesti suundumust integreeruda Euroopas.

Arutluse all olevas õpetaja kutsestandardis, mille järgi kujundatakse ümber ka õpetajakoolituse õppekavad, on muu hulgas rõhutatud järgmisi olulisi teadmisi ja oskusi: õpetaja peab kriitilise mõtlejana kaasa aitama õppijate kohanemisele muutuvate välistingimustega, nende kujunemisele otsustus- ja vastutusvõimelisteks Eesti ja Euroopa kodanikeks; väärtustama rahvuskultuuri ja austama teisi kultuure. Õpetaja tunneb Eesti, Euroopa ja maailma ajalugu ja kultuuri ning arvestab mitmekultuurilise õpikeskkonna eripäraga ning ennetab võimalikke probleeme; kohandab õpet ja õpikeskkonda erineva keeleoskuse ja kultuuritaustaga õppijatele; kaasab erineva kultuuritaustaga kogukonna liikmeid ja lapsevanemaid jagama oma kogemusi ja teadmisi õppijatega ning kolleegidega.